

CULTURES EMERGENTS, CULTURES DECADENTS¹

ENRIC SAPERAS

LA NOSTRA ÉS UNA ÈPOCA DE TRANSICIÓ

La nostra és una època de transició. La societat dels nostres dies representa tant la culminació d'un llarg procés evolutiu que anomenem «modernitat» com l'adveniment d'un nou model de civilització al qual ens referim amb expressions tan diverses com «societat postindustrial», «societat de la informació», «societat complexa» o «societat postmoderna». ² Ens trobem entre una societat que no acaba de morir i una societat que no acaba de néixer. ³

La nostra és una generació de transició. El passat ha deixat de ser una referència segura per a entendre el present i s'albira el futur com a projecció imprecisa de les tendències del present. La confusió i la perplexitat sovint són sentiments que experimentem quan observem la realitat canviant dels nostres dies.

A diferència de les últimes generacions que experimentaren canvis de civilització (finals del segle XVII, segle XVIII, final del XIX i començament del segle XX), la nostra és una generació òrfena de pensament comprensiu, incapaç de crear nous ideals emancipadors. Sabem que estem protagonitzant un canvi de civilització, però no sabem comprendre'l en la seva totalitat. Com a espectadors d'aquest procés, se'ns fa difícil trencar amb l'aparent anonimat de la innovació tecnològica, de l'avenç científic i de la nova forma de racionalitat que imposa la indústria transnacional, el gran capital financer, les administracions públiques i les tècniques de l'enginyeria social.

La nostra és una realitat opaca. La societat es complica ⁴ progressivament i el subjecte es dissol en el conjunt de les transformacions impulsades per la tecnologia, la ciència, la indústria i l'administració. Cada cop és més difícil entendre com un component social s'insereix en la totalitat social. Aquest fet es produeix perquè cada sector de la societat tendeix a disposar d'una autonomia organitzativa fonamentada en l'especialització dels coneixements que li són propis. La nostra sembla una societat descentralitzada,

1. Aquest article vol ser una aportació crítica a la reflexió iniciada per Antoni Estradé en el text titulat «Per una cultura de múltiple accés. Modernisme, postmodernisme i el debat sobre la cultura», *Revista de Catalunya*, desembre 1988.

2. Aquestes expressions han estat emprades com a sinònimes malgrat que pressuposen diferències significatives en el seu ús original. Vegeu, per exemple, Aron, R., *18 lliçons sobre la societat industrial*, Delos-Aymà, Barcelona, 1965; Bell, D., *El advenimiento de la sociedad postindustrial*, Alianza Editorial, Madrid, 1976; Nora, S., i Minc, A., *La informatización de la sociedad*, Fondo de Cultura Económica, Mèxic, 1980; Luhmann, N., *Stato di diritto e sistema sociale*, Guida Editoriale, Nàpols, 1978, i *Teoria politica nello Stato del Benessere*, Franco Angeli Libri, Milà, 1983.

3. Argumentació emprada per Morin, E., a *L'Esprit du Temps-2*, Nécrose, Grasset, París, 1975.

4. La noció de complexitat està adquirint un gran relleu en el marc del funcionalisme sistèmic de la mà de Niklas Luhmann.

ENRIC SAPERAS

Doctor en Filosofia. Professor de Teoria de la Comunicació al Departament de Periodisme de la UAB.

sense vèrtex, com diu Luhmann,⁵ però on el conjunt dels sectors se'ns mostren cada cop més interdependents.

En una realitat opaca com la nostra és difícil establir límits exactes entre la cultura i l'economia, entre aquesta última i la política, entre l'espai que és públic i la privacitat.

LA CULTURA ÉS UNA REALITAT EN TRANSFORMACIÓ

La cultura és una realitat en transformació. Quan es produeix un període de transició com l'actual, la cultura sempre es manifesta com una de les realitats socials més sensibles. *De fet, les transformacions culturals anuncien les transformacions socials futures.*

La cultura ha estat un dels sectors socials que més intensament ha experimentat l'impacte transformador dels nostres dies. En la reflexió cultural hom observa tots els components que defineixen la nostra societat: la creixent opacitat, la seva complexitat, la decadència de la modernitat, l'impacte de les innovacions tecnològiques, la pseudo-individualització del consum, l'impacte de la nova racionalitat tècnica i administrativa, l'esclat de la centralització en la producció de la cultura i del pensament, els nous creadors d'opinió pública i la fi dels intel·lectuals tradicionals.

La reflexió sobre la cultura ha adquirit en els darrers anys una dimensió pública molt notable com a resultat d'una evident necessitat d'entendre el canvi que estem experimentant. Tanmateix, aquesta reflexió tendeix a empobrir-se com a resultat de la seva focalització entorn de la definició de la cultura o de com hem d'avaluar la tradició cultural a la llum de les transformacions actuals. Aquest tipus de discussió recau en la tendència a reinterpretar les definicions clàssiques exemplificades amb la que E. B. Tylor establí l'any 1871 a *Primitive Culture*:

La cultura comprèn els coneixements, les creences, l'art, la moral, el dret, els costums i qualsevol altra capacitat o hàbit adquirit per l'home com a membre de la societat.

Creiem, però, que la nova situació cultural exigeix un nou plantejament que s'allunyi de la simple voluntat de redefinir el concepte de cultura o d'establir formes de col·laboració entre les cultures tradicionals allunyades del reconeixement explícit del conjunt de les tendències que assenyalen l'actual procés de canvi cultural. Cal reconèixer, doncs, les

causes i finalitats subjacents al procés de fragmentació cultural i d'especialització dels públics, el sorgiment de noves cultures i el consegüent estancament de les cultures tradicionals, la pèrdua de la individualitat crítica com a element fonamentador de la producció cultural i la nova universalitat de la cultura industrial. Aquestes són algunes de les tendències que orienten l'evolució cultural en els països industrials. Aquest serà, tot seguit, el nostre objecte de reflexió.

CINC TENDÈNCIES PER A ENTENDRE ALGUNES TRANSFORMACIONS DE LA CULTURA DEL NOSTRE TEMPS

ELS NIVELLS DE CULTURA

Podem argumentar, encara que sigui de forma esquemàtica, cinc tendències per a entendre algunes transformacions de la cultura del nostre temps.

Quan parlem de cultura cal que ho fem en plural. La nostra és una societat *policultural*. Per a descriure el caràcter policultural de la societat contemporània s'ha emprat, des de començaments del nostre segle, el concepte de *nivell de cultura*. Un nivell de cultura es defineix fent referència a un o uns determinats *grups socials que produeixen una determinada manifestació cultural*, la distribueixen d'una determinada manera i la reben o usen socialment. Cada nivell cultural determina una certa homogeneïtat en les formes i la complexitat de la manifestació cultural, una certa autonomia estètica o artística, estilística o funcional i unes certes finalitats últimes. Els nivells poden enfrontar-se, si es formen en grups oposats, o poden complementar-se, si els grups socials tendeixen a convergir en els seus interessos.

Si fem ús de la nostra memòria familiar, recordarem com a la Catalunya del primer terç d'aquest segle es definiren diversos nivells culturals dotats d'autonomia i ben diferenciats entre ells. Hom parlava de cultura burgesa o de cultura obrera, de cultura popular o de cultura rural, o fins i tot de cultura de barri. Els ateneus, els casinos rurals, els cors musicals, les associacions culturals, les biblioteques populars, etc., formaven part d'aquest espès teixit social de la Catalunya d'aquells dies. Només amb l'arribada de la radiodifusió, la discografia, el cinematògraf i la premsa popular començaren a aparèixer nivells culturals que abastaven amplis sectors de la població fins a arribar, ja en els anys cinquanta i seixanta, a formar els primers nivells de cultura de caire interclassista.

Es considerava, finalment, que aquests nivells s'estructuraven en formes superiors de cultura. Així, es

5. Aquesta és una de les conclusions fonamentals de Niklas Luhmann, *op. cit.*, 1983.

parlava d'alta cultura o de cultura popular. Des d'una altra perspectiva es feia referència a cultures nacionals en funció de llur expressió lingüística i literària.

Si hom observa l'actual debat cultural, ens adonarem que encara aquesta conceptualització continua essent emprada, malgrat que la realitat cultural dels països industrials ha evolucionat espectacularment en els darrers anys.

¿Quines han estat les principals transformacions de l'esfera cultural en aquests països? Aquesta és una pregunta que només pot ser contestada parcialment en aquestes pàgines. Sense cap voluntat d'exhaustivitat, podem assenyalar cinc grans transformacions.

LA DESTRUCCIÓ DE LA CULTURA DE GRUP

El creixement de les grans urbs industrials i la internacionalització de l'economia, la urbanització del camp i l'increment de la capacitat de consum han comportat el debilitament de la identitat cultural dels grups socials i, consegüentment, dels nivells de cultura més particulars. Avui no té sentit parlar de cultura obrera, burgesa, pagesa o de barri. Els nivells particulars han deixat pas a expressions més universals. La cultura de grup ha donat pas a la indústria de la cultura. Culturalment els nostres joves s'assemblen molt més als joves alemanys o francesos, nord-americans o australians que no pas als seus pares, i encara molt més que als seus avis. Aquesta nova realitat cultural amenaça greument el vigor de les cultures nacionals, enteses com a cultures de comunitat territorial i lingüística. Llur manteniment implicarà lluitar decididament en contra de la tendència a l'absolutització de la indústria de la cultura en tant que cultura hegemònica internacionalitzada.

EL CANVI DE L'EXPRESSIONI CULTURAL: EL PAS DE LA CULTURA EXPRESSADA PER LES LLENGÜES NACIONALS A L'ÀUDIO-VISUAL COM A NOU CODI HEGEMÒNIC

Una tercera transformació a tenir en compte ha estat el canvi de l'expressió cultural, és a dir, dels codis que donen suport físic a la producció cultural. Des de finals del segle XIX hem experimentat una creixent influència de les innovacions tecnològiques en l'expressió de la cultura. Després de quasi cent anys, la nostra és una cultura de l'àudio-visual que ha acabat amb l'hegemonia de l'expressió lingüística: considerem estúpid llegir una novel·la de

6. Marshall MacLuhan ha estat el principal precursor de l'estudi de la transformació en les formes de l'expressió cultural i de la decadència de la cultura lingüística com a expressió hegemòni-

William Faulkner en anglès si no coneixem aquesta llengua, però per a nosaltres no és estrany escoltar música de consum en una llengua estrangera que no coneixem, o veure un vídeo-clip sense entendre el seu missatge verbal, perquè considerem pertinent supeditar l'expressió verbal a l'expressió pròpia del llenguatge visual i a la seva cadència.

Aquest ha estat el gran valor universalitzador de la indústria de la cultura: es fonamenta en un codi àudio-visual que permet superar la fragmentació lingüística i, doncs, la fragmentació nacional. La indústria de la cultura ha estat capaç d'esdevenir cultura popular (els nord-americans l'anomenen *popular culture*) i també alta cultura. Fa pocs mesos cent mil catalans ballaven al ritme de la música de Bruce Springsteen a través d'una comunitat de ritme i d'espectacle visual: és la nova cultura popular allunyada de la llengua natural.⁶ Milers de catalans segueixen la crítica teatral o cinematogràfica, literària o musical per saber com estar a la moda cultural en funció dels continguts expressats per la premsa, la ràdio o la televisió: és la nova alta cultura allunyada de l'antiga centralització de la producció cultural.

Aquesta pèrdua de valor de les llengües (i de les cultures nacionals tradicionals) com a expressió cultural ha anat acompanyada de l'hegemonia de la llengua anglesa com a llengua instrumental d'abast internacional i com a conseqüència de l'origen nord-americà de l'expressió àudio-visual.

CULTURES EMERGENTS VERSUS CULTURES DECADENTS

En aquest marc tan conflictiu i trasbalsat s'ha produït l'eclosió de noves cultures que estan modificant la situació heretada del nostre patrimoni cultural. Són les cultures que proposem anomenar amb l'expressió «cultures emergents»: aquelles que són el resultat directe de les innovacions tecnològiques i científiques del nostre temps. Cultures emergents són la indústria de la cultura, i les cultures tecnològica i científica. Llur universalitat no es fonamenta en la tipologia de llurs missatges, sinó en la mateixa universalitat de la ciència, de la tècnica i de la producció industrial. Aquestes noves formes de cultura han implicat la davallada de les manifestacions tradicionals: la cultura popular i l'alta cultura. Aquestes últimes les anomenem «cultures decadents», és a dir, aquelles que en les darreres dècades han deixat de ser hegemòniques i amb un valor referencial constant. La pèrdua de llur hegemonia s'ha produït tant pel que fa a llur presència pública com a llurs codis

ca. Vegeu *Understanding Media*, Mc Graw - Hill Book Company, Nova York, 1964, i *La Galàxia Gutenberg. La formació de l'home tipogràfic*, Edicions 62, Barcelona, 1973.

d'expressió, que fins fa pocs anys havien estat considerats com l'única forma d'expressió possible de la cultura.

LA CONFRONTACIÓ COM A FORMA DE RELACIÓ EXISTENT ENTRE LES CULTURES EMERGENTS I LES DECADENTS

Si observem les formes actuals de relació existents entre ambdues modalitats culturals, haurem de concloure que aquestes són de confrontació. Altra ment dit, les cultures emergents degraden les cultures tradicionals. La confrontació no tendeix a la desaparició dels àmbits característics de la cultura popular i de l'alta cultura, sinó a llur suplantació. Efectivament, la indústria de la cultura no fa desaparèixer la cultura popular: modifica els continguts tradicionals, les formes de producció i de distribució social i la manera com és rebuda i usada socialment. La mateixa tendència es confirma en la cultura científica i la cultura tecnològica. És en aquest sentit que podem parlar de nova cultura popular, al mateix temps que observem la desaparició efectiva de la cultura popular tradicional. Aquest procés afecta semblantment l'alta cultura.

Actualment no hi ha cap possibilitat de complementarietat que permeti preveure la substitució de la confrontació per la col·laboració. Aquesta impossibilitat es fonamenta en l'estructura de propietat de la indústria de la cultura i en l'aliança d'interessos existents entre el científic, el tecnòleg, l'enginyer social i els detentors del poder. Només un canvi radical de societat implicaria desfer la confrontació entre aquelles cultures que han estat l'origen tradicional de la voluntat d'emancipació (ara decadents) i les cultures que submisament s'han desenvolupat a l'ombra de les estructures de poder (ara emergents).

LA CULTURA POPULAR COM A CULTURA DECADENT

La cultura popular com a cultura decadent se'ns mostra en multitud de símptomes de la nostra vida quotidiana. Si consultem el terme *popular culture* en un diccionari nord-americà de llengua anglesa podrem llegir definicions d'aquest estil: «Cultura produïda industrialment per a ser immediatament difosa per disc, ràdio o qualsevol altre instrument de reproducció.»⁷ Molt probablement, d'aquí a cinquanta anys els diccionaris de llengua catalana reproduiran aquest tipus de definició, tot reservant les definicions actuals per als diccionaris d'antropologia.

¿Quina és la cultura popular actual? La primera

7. Prenem com a referència el diccionari de llengua anglesa de la Random House, Nova York, 1982.

reposta que ens ve al cap pot ser com segueix: és el conjunt de manifestacions culturals, de costums i formes de vida, de valors i de sentiments, de músiques i narracions, que caracteritzen i identifiquen un poble i formen el seu patrimoni cultural tal com ha estat transmès de generació en generació. Hom haurà seguit, així, la resposta tradicional.

Si ara ens tornem a fer la mateixa pregunta, però abans mirem el nostre entorn (i no caldrà fer-ho gaire atentament), ens veurem obligats a matisar la nostra resposta. Actualment, allò que entenem per cultura popular és un complex mosaic format per algunes restes de la cultura popular, entesa en un sentit tradicional, i nombrosos fragments de la indústria de la cultura i de la cultura tecnològica.

En els països industrials més avançats, la televisió i el cinema, la moda de cada temporada, les opinions, actituds i comportaments de les grans figures de l'esport i de les estrelles de l'espectacle, la cançó de consum i la manera com els *mass media* ens expliquen el món, les activitats del lleure i el cotxe, la roba esportiva i el disseny objectual, entre molts altres elements, formen la nova cultura popular.

Contemplem l'actual consum cultural dels països industrials (per exemple, els europeus) i podrem concloure que s'està produint un intens apropament de llurs manifestacions de cultura popular. Aquest apropament no ha de ser interpretat simplement com a efecte final de l'hegemonia política i militar dels Estats Units, sinó com la culminació dels hàbits i dels costums imposats per la indústria moderna, els mercats comercials i la reducció de la cultura a una mercaderia apta per al consum massiu. La cultura es replega sobre el sistema productiu: la civilització guanya la cultura.

Qualsevol cultura, com a fruit de l'acció dels homes, és mutable i varia amb el pas del temps. La cultura popular és la que més intensament està experimentant el procés de dissolució que l'ha portada a la fragmentació i a la reclusió en espais públics cada vegada més reduïts, més particulars, més vinculats a la festivitat. I, malgrat això, fins i tot en aquesta reclusió forçada, es veu obligada a lluitar amb la indústria de la cultura que s'està apropiant les festes al carrer, les activitats públiques que identifiquen les comunitats humanes, la dansa popular i els ritmes musicals. La situació de confrontació ha acabat per obligar la cultura popular a demanar el suport explícit dels mitjans de comunicació per a donar-se a conèixer. És la culminació del procés de dissolució.

Evidentment, aquesta no és la situació característica dels països no integrats en el món industrial. En aquests països la cultura popular continua essent una realitat viva que pugna amb la cultura oficial i amb la indústria de la cultura.

D'altra banda, no hem d'oblidar que la formació de la indústria de la cultura, sobretot als Estats Units, es fonamentà en la cultura popular a bastament coneguda pel públic dels nous mitjans de comunicació. La suplantació efectiva només era qüestió de temps. Tanmateix, la suplantació ha arribat a extrems que fa pocs anys haurien estat insospitats, fins a afectar la religió, la moral tradicional i els costums més arrelats a les comunitats nacionals. Per exemple, no ens haurà d'estranyar veure com personatges cinematogràfics com E.T. o Superman (en la seva primera adaptació cinematogràfica) suplanten la narració popular sobre la vida de Crist: E.T. arribarà de l'univers, s'aproparà a una família que viu sota la presència exclusiva d'una mare, es farà amic i company dels infants, pujarà a la muntanya per comunicar-se amb el seus superiors abans de ser perseguit, ferit i mort pels homes que representen el poder polític i científic, ressuscitarà enmig de les pregàries dels infants i pujarà al cel després d'oferir-nos el seu missatge de pau i d'amistat entre els homes; Superman és enviat pel seu pare al planeta Terra, on arribarà en una estrella, i serà recollit per un matrimoni rural que viu entre camps de blat daurat; arribada la seva majoria d'edat (ja només en presència de la seva mare adoptiva), rebrà l'encàrrec del seu pare de traslladar-se a la gran ciutat i lluitar per les causes justes. La dissolució de la cultura popular tradicional i la seva suplantació per la indústria de la cultura arriba pràcticament a la culminació.

TAMBÉ PODEM OBSERVAR AQUEST PROCÉS DE DISSOLUCIÓ I DE SUPLANTACIÓ A L'ALTRA CULTURA, ENCARA QUE AMB MENYS INTENSITAT

També podem observar aquest procés de dissolució i de suplantació a l'alta cultura, encara que amb menys intensitat. Si avaluem la seva situació podem qualificar-la com d'estancament: sense avantguardes renovadores, sense públics exclusius i amb una desintegració dels seus codis expressius tradicionals com a conseqüència de les tres cultures emergents.

Aquestes tres cultures donen lloc a l'actual suport expressiu de la totalitat de les manifestacions actuals de l'alta cultura: en algunes ocasions simplement manifesten la producció tradicional de l'alta cultura (per exemple, quan la tecnologia permet una millora en l'edició bibliogràfica o en la seva comercialització i difusió); en d'altres ocasions comencen un lleuger procés de dissolució (per exemple, en els

enregistraments sonors de la indústria discogràfica); sovint destrueixen el seu context natural d'expressió, per al qual foren creades (els grans festivals musicals, la venda de la literatura clàssica en el quiosc, la reproducció gràfica de les obres clàssiques de la pintura i llur comercialització en els grans magatzems comercials) o, en d'altres ocasions, la prosttueixen obertament (adaptacions rítmiques de la música clàssica barrejant fragments sense cap ordre per a ser difosos com qualsevol música de consum, aplicacions indiscriminades a la publicitat, als logotips industrials o a les adaptacions comercials, que no respecten ni la paternitat de l'obra, ni l'estil ni els referents històrics).

A la dissolució progressiva s'ha afegit, en els darrers anys, una intensa tendència a la suplantació. Si és cert que ha estat iniciada per la indústria de la cultura, cal tenir en compte que aquest procés s'ha accelerat amb la intervenció decidida de les cultures tecnològica i científica, que comencen a realitzar nombroses funcions socials que fins a la primeria del nostre segle eren exclusives de l'alta cultura. Sovint aquest procés de suplantació, afegit al de dissolució, ens fa creure en l'inici d'una nova, encara que relativa, època de barbàrie.

La dissolució i la suplantació de l'alta cultura comporten un projecte històric contrari al valor emancipador que l'ha caracteritzat en el període de la modernitat. Ara més que mai cal la lectura i l'estudi, l'autoreflexió i la memòria històrica com a elements correctors d'aquest procés degeneratiu.

109

LES CULTURES EMERGENTS ES FONAMENTEN EN LLUR UNITAT D'INTERESSOS I EN LLUR UNIVERSALITAT EXPRESSIVA

LA INDÚSTRIA DE LA CULTURA

L'impuls emergent de la indústria de la cultura, la cultura tecnològica i la cultura científica es fonamenta en la seva unitat d'interessos i en la seva universalitat expressiva. La indústria de la cultura forma un vertader sistema en què cada mitjà de comunicació (des de la radiodifusió o la cinematografia fins a la telemàtica) disposa d'una lògica interna pròpia però harmoniosament solidària amb la resta dels mitjans.⁸

La indústria de la cultura ha esdevingut, en els darrers vint anys, una cultura plenament autònoma i amb voluntat de ser hegemònica. Quan s'ha negat la possibilitat de definir-la com a cultura s'han argumentat criteris que no són aptes per a la seva comprensió actual. Els criteris que han estat tradicionals per a avaluar l'alta cultura no són vàlids per a enten-

8. Adorno, T. W., i Horkheimer, M., *Dialettica dell'Illuminismo*, Einaudi, Torí, 1976, p. 131.

dre la indústria de la cultura. Tampoc no podem limitar-nos a definir-la com un simple nivell de cultura.

Dues són les argumentacions que permeten fonamentar l'afirmació de la indústria de la cultura com una forma cultural autònoma. La primera, la més simple, és dictada pel sentit comú: observem el nostre entorn i la nostra realitat cultural, avaluem el percentatge del consum cultural en els països industrials que té el seu origen en aquesta indústria i fem l'esforç de quantificar el volum i la distribució geogràfica del seu públic. Haurem de concloure que resulta impossible afirmar que aquest fenomen només manifesta un nivell de cultura. La segona argumentació: després de noranta anys d'existència efectiva, la indústria de la cultura ha aconseguit superar la majoria de les limitacions que impossibilitaven la seva autonomia cultural: ha format una tradició cultural pròpia (cada cop són més freqüents les referències als seus productes culturals que amb el pas del temps han aconseguit superar la finalitat comercial i de consum), ha diversificat enormement la complexitat de les seves ofertes culturals (com a conseqüència de les innovacions tecnològiques, s'ha produït l'especialització de les ofertes i la fragmentació del públic, que permet el pas del *broadcasting* al *narrowcasting*) i, finalment, ha donat lloc a un tipus de saber imprescindible per a conèixer la nostra realitat, el nostre temps, així com qualsevol esdeveniment social. L'impacte cultural d'aquesta indústria és tan notable que, com ja havia anunciat Benjamin en els anys trenta,⁹ ha arribat a bastir una memòria involuntària d'imatges i de sons que compartim col·lectivament com a afegit a la nostra memòria personal. Dicta comportaments morals, models d'èxit professional, el paper social dels sexes, les modes culturals, els valors del treball i les formes de comportament socialment acceptables talment com ho havien fet, en llur moment, les cultures tradicionals, ara decadents, així com la moral cristiana.

LA CULTURA TECNOLÒGICA

Nosaltres recordem la generació dels nostres avis com la que començà a gaudir dels beneficis de la segona revolució industrial. La recordem com la primera generació que inicià el contacte amb les màquines modernes: el telèfon, l'automòbil, l'avió, la bombeta elèctrica, la ràdio i el cinematògraf i un extens conjunt de màquines que canviaren el món. Ells començaren a prémer botons mecànics i a usar les

primeres màquines automàtiques. Ells iniciaren la cultura tecnològica. Els nostres néts, segurament, ens recordaran com la generació que inicià l'ús de màquines intel·ligents i que aplicà la tecnologia a la totalitat de les activitats quotidianes. Nosaltres, molt probablement, serem recordats com aquella generació que culminà la cultura tecnològica iniciant el canvi de civilització que haurà de marcar l'evolució futura de la humanitat.

La cultura tecnològica suplantja l'alta cultura, tal com ja ho preveia McLuhan a *La Galàxia Gutenberg*, quan afirmava que en el passat s'havien imaginat el futur que nosaltres ara representem com una gran biblioteca d'Alexandria, mentre que la nostra realitat és molt diferent: s'assembla més a un gran ordinador.¹⁰

Per cultura tecnològica entenem, doncs, el conjunt de coneixements ordenats i sistemàtics que s'orienten a l'aplicació de la tecnologia contemporània al conjunt de les nostres activitats diàries. En aquest sentit, la cultura tecnològica interacciona amb la resta de les formes culturals del nostre final de segle. Un bon exemple, naturalment, és l'estreta intercomunicació existent entre la indústria de la cultura i la cultura tecnològica. La seva constitució com a cultura emergent sembla difícil de rebatre. La seva influència sobre els llenguatges que emprem en les nostres activitats, sobre la nostra activitat decisòria i el nostre lleure, així com sobre el treball, és indiscutible. L'adveniment d'aquesta cultura és un dels aspectes més significatius del canvi de civilització.

LA CULTURA CIENTÍFICA

La indústria de la cultura s'integra amb la cultura tecnològica semblantment com ho fa amb la cultura científica. Cal ser conscients de la formació d'una cultura científica dotada d'autonomia; és a dir, la ciència disposa ja d'un tipus de producció, de distribució particular i d'un públic especialitzat que ha permès formar una nova cultura amb una lògica interna particular i característica. De les cultures emergents, la científica és sens dubte la més minoritària i especialitzada. Disposava d'alguns comportaments socials i està protagonitzant algunes manifestacions públiques que ens recorden l'alta cultura d'abans del Segle de les Llums. Observeu, per exemple, com la física o la biologia, la química o la genètica han iniciat un interessant procés de reflexió sobre àmbits del pensament tradicionalment protagonitzats per la

9. La reflexió de Walter Benjamin sobre la «memòria inconscient» es troba, sobretot, a «Sobre algunos temas en Baudelaire», text de 1939, publicat a l'antologia titulada *Iluminaciones-2*, Taurus, Madrid, 1980.

10. McLuhan, M., *La Galàxia Gutenberg*, ja citada, p. 69.

filosofia, l'art o la religió. D'altra banda, la ciència social, en tant que enginyeria social, està aconseguint una presència pública notable que afecta el conjunt dels comportaments polítics i econòmics de la societat. El llenguatge de l'economia ha esdevingut una realitat present en els mitjans de comunicació i en les converses dels ciutadans dels països industrials, igual que fragments del llenguatge físic, químic, mèdic o matemàtic han esdevingut imprescindibles per a referir-nos a la nostra realitat ecològica, política, comercial o financera.

Finalment, la cultura científica ocupa una posició preeminent en el nostre món i en el conjunt de les cultures emergents, i en ella mateixa se situa l'origen de la nova racionalitat dominant en el món contemporani: la racionalitat instrumental, que ha esdevingut la mesura de totes les coses.

A MANERA DE CONCLUSIÓ

A manera de conclusió podem afirmar que la simple observació del nostre entorn cultural ens indica que estem immersos en un procés internacional d'unificació cultural, que serà especialment intens a la Comunitat Europea i, encara que de forma més limitada, en els països més industrialitzats. Reconèixer l'abast d'aquest procés exigeix, però, una profunda reflexió entorn de les actuals tendències evolutives de la cultura en el marc del canvi de civilització que estem experimentant.

A Catalunya aquestes tendències haurien de merèixer el més gran interès, donat que nosaltres som una comunitat nacional que estem culminant un procés de reconstrucció cultural, que pren el seu suport en les cultures tradicionals que aquí hem anomenat decadents. Certament, es pot argumentar que Catalunya ha tingut accés a les tres cultures emergents. Però també és cert que aquest procés d'incorporació ha estat realitzat en una posició de dependència político-legislativa o de dependència econòmica respecte als estats que estan introduint les innovacions científiques i tecnològiques en el nostre país.

Si el diagnòstic presentat en aquest article es considera vàlid per a entendre algunes de les tendències evolutives de la cultura, haurem de concloure que Catalunya ha d'aconseguir el màxim grau de sobirania en els àmbits implicats per les tres cultures emergents. Si no disposem d'aquesta sobirania, difícilment podrem defugir el procés voraginós implicat per la simple lluita per la supervivència. Si parlem de reconstrucció nacional i cultural de Catalunya, cal que ho fem pensant en la formació d'una indústria de la cultura pròpia, competitiva i hegemònica en el nostre territori. També cal que parlem de tecnologia i de

ciència feta en funció d'una planificació apropiada als nostres interessos com a comunitat nacional integrada en una macrocomunitat internacional.

La llengua, la memòria històrica, la cultura popular i la cultura literària i artística estan deixant de ser els únics elements que defineixen la identitat d'un poble. Ara han de compartir el seu primat secular amb els mitjans de comunicació, la telemàtica i les telecomunicacions, amb l'avenç científic i la tecnologia.

Del grau de sobirania que puguem aconseguir en les tres cultures emergents pot dependre allò que d'aquí a cent anys s'entengui per cultura catalana en el marc de la cultura europea.